

RURAL DEVELOPMENT OF CYPRUS - NEW CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Abstract: The Rural Development Programs (RDPs) and the initiatives aim to support the economic activity of rural areas by improving the public infrastructure and the development of a climate of entrepreneurship for the creation of small and medium-sized enterprises. Rural tourism has long been seen as a means for such a diversification of the rural economy. Rural areas in Cyprus, according to the OECD criteria, account for almost 86% of the territory and 22.4% of the population. Rural areas in Cyprus have traditionally faced significant structural constraints, but at the same time some features that have caused their isolation have contributed to their status as areas of natural beauty, intact environment and rich cultural heritage. In these areas, rural tourism and related activities can be seen as the main axis of the rural development strategy that can protect the fragile socio-economic structure in the short term and create sustainable long-term development.

Author information:

Polya Yordanova
Assist. Prof., PhD
University of Veliko Tarnovo
„St. st. Cyril and Methodius”
✉ ioni_09@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:

Programs, the initiatives, economic, infrastructure, entrepreneurship, diversification, traditionally, isolation, contributed, features, socio-economic.

Селските райони са жизненоважни за Европейския съюз (ЕС), тъй като те покриват почти 91% от територията и задържат над 59% от населението. Въпреки, че икономическата активност се стреми да се концентрира в градските райони, селските райони генерират 17% от брутната добавена стойност (БДС) и осигуряват 22% от заетостта (по Доклад на Европейската Комисия, 2017).

Селските райони понастоящем са подложени на значителни икономически и социални промени, най-вече предизвикани от либерализацията на международната търговия, развитието на информацията и комуникационните технологии и укрепването на политиката за развитие на селските райони.

Те се сблъскват едновременно със значителни слабости и нови предизвикателства и възможности. Широко прието е, че селското стопанство вече не формира "гръбнака" на селските икономики и приноса му за БВП и заетостта в повечето селски райони е в относителен спад (ОИСР, 2009).

"Традиционните" селски общества получават все повече внимание и селското пространство се преобразява от производство, към производство и пространство за потребление. В този контекст основният стратегически приоритет на европейската политика за развитие на селските райони е насърчаване на заетостта и подобряване на условията за растеж в селските райони. Повишаване на икономическата активност и равнищата на заетост в селските райони могат да бъдат постигнати чрез диверсификация на икономическото им развитие като по този начин се създава по-добър териториален баланс, както в икономическо, така и в социално отношение.

Програмите за развитие на селските райони (ПРСР) и инициативите имат за цел да подкрепят икономическата дейност на селските райони, чрез подобряване на обществената

инфраструктура и развитието на климат на предприемачеството за създаване на малки и средни предприятия. Селският туризъм отдавна се счита за средство за подобна диверсификация на селската икономика. Туризмът е основната част от промяната в икономическата база на селските общества (Brandt and Haugen, 2011), насърчавайки жизнеността и устойчивостта на селските райони. Синергиите и взаимоотношенията между туризма, селското стопанство и другите сектори на икономическата дейност са все по-важни, с участието на много различни играчи. Селският туризъм се превърна в "инструмент за развитие" за много общности, които се стремят да разнообразят икономиките си, благодарение на капацитета си да генерират местна заетост, да стимулират външните инвестиции в общностите и да ги допълват с традиционните индустрии (Yiannakis and Davies, 2012; MacDonald and Jolliffe, 2003). Икономическият и трудов потенциал на туризма в селските райони на Кипър зависи силно от "връзките" с останалите сектори на икономиката на селските райони. Изграждането на такива взаимоотношения с местни сектори като селското стопанство, преработката на храни, строителството, транспорта и др. намалява "изтичането" на растежа на туризма извън регионите и укрепва производството на местно ниво.

Според гледната точка на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, няма просто определение на селските райони и подходящият избор зависи от аналитичната цел или политическите проблеми, които трябва да бъдат решени (OECD, 1994a). Подходящото определение на селските райони зависи от аспекта на социалната, икономическата и природната част на конкретната политика, която може да окаже влияние (Hill, 2005). Автори, като Хогарт и Хил (1995) твърдят, че има малко шансове да се постигне консенсус за това, какво означава "селски райони" по две причини. Трудно е да се определи какво означава "селски" поради факта, че селските райони обикновено се дефинират не по свои собствени термини, а в противовес на градските. Много от националните статистически системи, включително и Кипър, първо определят какво е градско и след това просто определят селските като извън градско пространство. Преразглеждайки националните определения за селските райони, най-често срещаните критерии, които доминират в дебата за селските райони са: (1) критериите за населението (плътност и размер); (2) земеползването и господството му в селското стопанство и горското стопанство; (3) "традиционни" социални структури и въпроси на общностната идентичност и наследство (ОИСР, 1994b). Единствената международно призната дефиниция на селските райони се основава на ОИСР и нейната методология (ОИСР 1994a; 2007 г.). Типологията на селското стопанство според тази методология, се основава на гъстотата на населението и разграничава три групи от региони: "преобладаващо селски", "междинен селски" и "преобладаващо градско". Европейската комисия последователно използва методологията на ОИСР за определяне на селските райони (Европейска комисия, 2007). От 2010 г. насам Европейската комисия постигна съгласие за нова типологията на "преобладаващо селски", "междинен" и "преобладаващо градски" региони, на базата на вариация на използваната преди това методология на ОИСР. Методът се основава на лесен подход към създаване на клъстери от градски мрежи с минимална гъстота на населението от 300 жители на квадратен км и на минимална популация от 5000 души. Всички клетки извън тези градски клъстери се считат за селски. (Евростат, 2011).

Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) за Кипър е официално приета от Европейската комисия на 3 декември 2015 г. Определението за "селски" райони в Кипър се основава на дихотомно (селско-градско) понятие. Статистическата Служба на Кипър определя селските райони като "всички райони извън градските агломерации на областните градове" обхванати от плановете за местните градове, определени от Министерството на градоустройството" (ESPON, 2003). Въпреки, че резултатите от тази методология се считат за несъвършено отражение на селския характер, Кипър използва това определение главно за целите на приемствеността и сравнението. Методологията на ОИСР се основава на подход в две стъпки.

Посочва се първият критерий селски общности според гъстотата на населението. Местната общност се определя като селска, ако нейната гъстотата на населението е под 150 жители на километър. Вторият критерий класифицира регионите според към процента на населението, живеещо в селските общности. По този начин регионът се класифицира като: преобладаващо селски : ако повече от 50% от населението му живее в селските общности

- ✓ междинен: ако в селските общности живеят между 15% и 50% от населението
- ✓ преобладаващо градски: ако по-малко от 15% от населението му живее в селските общности.

Селските райони в Кипър, съгласно критериите на ОИСР, представляват почти 86% от територията и 22,4% от населението. Така напр., в област Пафос селски областите покриват почти 95,5% от територията и задържат над 36,6% от населението. Докато в област Никозия, селските области са 20,4% и 375 от населението. Всички райони на Кипър се характеризират като "междинни селски райони", като 15% до 50% от населението живее в селските райони (население плътност <150 души /км²). Методологията, използвана от Статистическата служба на Кипър, изчислява селското население с почти 9% повече, в сравнение с критериите на ОИСР. Чрез проучване на 65 местни предприятия са направени механични оценки на коефициентите на селскостопански суровини, които са специфични за определени сектори на икономиката на селските райони, по-специално в селското стопанство, хранително-вкусовата промишленост, търговията и туризма. Изборът на секторите, включени в извадката се основава на два критерия:

- а) значението на тези сектори за регионалната икономика и
- б) наличието на силни междусекторни връзки с туристическия сектор (Czamanski and Malizia, 1969).

Според регламента на ОИСР и въведената таблица "Вложения-изход" за селския туризъм, се анализира продукцията и заетостта, като мултипликатори и коефициенти. Според тях, продуктите множители тип I изразяват регионалното значение на обратно свързване на всяка индустрия. Мултипликаторът за сектора на туризма е сред най-високите (5-ти ранг), което показва силни връзки с останалите сектори на селската икономика. Така че, увеличение от 1 милион евро в крайното търсене на туристическия сектор увеличава общата (пряка и непряка) продукция в селските райони на Кипър с 1,44 млн. евро. Класацията на секторите показва, че най-голямото пряко и косвено увеличение на брутната продукция, генерирано от увеличение от 1 млн. евро в крайното търсене, се наблюдава в Търговският сектор (3,13), следван от секторите "Строителство" (1,60), "Електричество" (1,59) и "Храни" (1,57). Коефициентите на пряка заетост (РКС) показват, че допълнително 1 милион евро от продукцията от трудоемкия сектор на туризма създава 23 работни места в отрасъла. Повишената производителност също е с високо и директно въздействие върху търговията (110 работни места), образование (23 работни места) и други услуги (23 работни места), които са трудоемки отрасли. От друга страна, увеличаването на производството в сектори с висока капитализация, като например химически и пластмасови изделия (1 работно място), Машини и съоръжения (2 работни места), Електричество (3 работни места) и Хранителната промишленост (5 работни места), създава по-малък брой директни нови работни места. Пряко и непряко коефициентите на заетост (DIEC) са високи за отрасли като търговия (121 нови работни места) и туризъм (56 работни места), други услуги (26 работни места) и образование (24 работни места). Мултипликаторът за заетост, тип I, за туристическата индустрия е сред най-ниските (1,15), което показва слаби отрицателни ефекти. Това се дължи главно на високата директна свързаност със заетостта в индустрията, а не с косвените ефекти на заетост, които са по-скоро ниска. От друга страна, връзките са значителни в случая на хранителната промишленост (1,92) и транспорт (1,76).

Една от основните цели на Ос 3 на кипърската Програма за развитие на селските райони, за подобряване на качеството на живот в тези райони и диверсификацията на селската икономика,

е увеличение на броя от посетителите в тези райони с 200 000 души и впоследствие, увеличаването на производството в туристическия сектор с 5%, т.е. с 38 млн. евро, отчетено до края на 2017 г. (Доклад на Министерство на финансите, 2017). Това увеличение на продукцията на туристическия сектор води до увеличаване на производството на останалата селска икономика с 16,4 милиона евро.

Селските райони в Кипър традиционно са изправени пред значителни структурни ограничения, но същевременно някои характеристики, които са причинили тяхната изолация, са допринесли за техният статут на зони за природна красота, непокътната среда и богато културно наследство. В тези области, селският туризъм и свързаните с него дейности могат да се разглеждат като основна ос на стратегията за развитие на селските райони, която може да защити крехката социално-икономическа структура в краткосрочен план и да създаде устойчиво развитие в дългосрочен план. Селският туризъм създава силни връзки с останалите икономически сектори на главно от производството на продукция, което представлява много важно средство за разнообразяване на икономическите дейности в Кипър. По-конкретно, това е способността му да създава силни взаимоотношения и синергии с производството на хранителни продукти и селското стопанство, като насърчава жизнеността на селските райони и укрепва производствения капацитет на местно ниво. Икономическото значение на селския туризъм в Кипър се проявява чрез вложените ресурси, а мултиплициращият анализ осигурява силни емпирични доказателства. Прилаганите европейски политически инициативи в страната са с цел укрепване на жизнеспособността на селските райони и имат като централна точка защитата на природните ресурси

През програмен период 2014 – 2020 г., Европейската комисия е определила Кипър да получи 735,6 млн. евро за финансиране на политиките за сближаване, включително и за европейското териториално сътрудничество. От тях 132,2 млн. евро са насочени за развитие на селските райони. Около 40 млн. евро са отпуснати за насърчаване на морското дело и рибарството. Средствата идват по линия на Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския фонд за морско дело и рибарство и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони. Инвестициите от Европейския съюз водят до преструктурирането на кипърската икономика, създаване на нов модел на растеж и за преодоляване на безработицата и повишаване на конкурентоспособността, подкрепят предприемачеството, иновациите, обучението и образованието. Те са насочени за развитието на екологично чисти производства и ефективно използване на ресурсите в икономиката. Парите ще бъдат използвани и в борбата срещу социалното изключване на определени социални слоеве от обществото. В програмата за развитие е прието, че от първия септемврийски уикенд, в Кипър традиционно се провеждат поредица от фестивали, посветени на традиционни кипърски занаяти и изделия. Фестивалите са част от местни и национални инициативи за развитие на селските райони и туризма чрез популяризиране на кипърската култура, история, традиции и забележителности.

Фестивал на печивата и традиционни кипърски хлебни изделия събира много гости от страната и чуждестранни туристи в село Галата, в района на Лимасол. От векове то е прочуто с многобройните си мелници, а жените в него са всепризнати майсторки на тестото, като предават уменията си на своите дъщери. Демонстрация на печене на традиционен кипърски хляб и други изделия в пещ на дърва и тяхната дегустация, фотографска изложба, както и много традиционна кипърска музика и танци са включени в програмата на фестивала. Лозаро-винарски села в планината Тродос са домакини на ежегодния Фестивал на гроздето и на традиционни местни продукти от него. Фестивалът предлага конкурси, дегустация на вино, народна музика, възраждане на стари обичаи и занаяти, посещения в традиционни кипърски къщи. Годишният Фестивал на селските райони, който се провежда на 20 септември, е светът на живата кипърска

традиция. Празникът е изпълнен с демонстрации на традиционни храни, напитки и занаяти. В края на септември в гр. Пафос се провежда Фестивал на виното и традиционни продукти от областта. Завършек на “сладките” празници през септември е двудневният Фестивал на шоколада в последния уикенд на месеца. Той се провежда в известна работилница за шоколад в село в планината Тродос, където с помощта на майсторите всеки може да направи свой собствен шоколад или луксозни сапуни с шоколад и местни билки. Многобройните и разнообразни фестивали в Кипър се утвърждават като силна възможност за привличане на повече туристи и развитие на селските райони.

Стратегията за развитие на селските райони цели също и опазването на горските ресурси в полза на цялата общност, като същевременно се възползва от предимствата на развитието въз основа на екотуризма. То се постига чрез:

- действия за опазване и подобряване на горската покривка, водоснабдяването, дивата природа и националното наследство в държавните гори,
- залесяването и възстановяването на деградирани земи в по-широката провинция, (като национални паркове, природни резервати и т.н.) развиване на отдих и туризъм, когато това не противоречи на целите за опазване.
- насърчаване, ръководене и контролиране на отдиха и развитие на туризма чрез местни планове, разрешителни за зонирание и развитие, в съответствие с Правилника за устройство на територията и строги разпоредби, гарантирайки, че държавните гори в никакъв случай няма да се използват за строеж на сгради.
- предоставяне на информация и публичност за горите, флората и фауната, насочени специално към училищата, коледжите, туристите и широката общественост, като се използват съвременни информационни технологии и интерпретативни техники.

Целта на тази подпрограма е да увеличи икономическите и социалните ползи от държавните гори и в по-широката провинция. Ползите, произтичащи от горския сектор, са значителни, макар и трудни за измерване и оценка. Някои от тях са осезаеми, като например дървесина, лечебни и ароматни растения, дивеч, мед и др., Докато други са нематериални - различни видове услуги като туризъм и отдих, красиви пейзажи и ландшафт, защита на екосистемите, опазване на националното наследство, опазване на водосборния басейн, биологичното разнообразие и запазването на генетичния потенциал и т.н. Секторът генерира доходи, заетост и търговия, от които се ползва цялата общност. В Кипър стойността на социалните придобивки, получени от услуги и други косвени употреби на гората, е много по-голяма от преките стойности, получени от продажби на дървени и недървесни продукти. Отчетено е, че общата стойност на ползите от туризма, водата и селското стопанство възлиза на около 62 милиона щатски долара годишно.

В Програмата за развитие на селския туризъм е отделено особено внимание на полуостров Акамас. Той се намира в северозападния ъгъл на острова и обхваща площ от около 230 квадратни километра. Акамас е уникален и неподправен крайбрежен пейзаж, един от малкото, останали в Кипър и в Средиземно море.

На западната страна на хребета, където се намират селата, той свързва морето, типичната средиземноморска гора и типичните средиземноморски селскостопански дейности. Районът включва богата флора и фауна, великолепни елементи с променливи геоморфологични характеристики, интересна геология, красиви земи и крайбрежни райони, както и богато историческо, археологическо и културно наследство. Според данни от Статистическа служба на Кипър за 2017 г., 45% от земята в района на полуострова е за постоянно или сезонно отглеждане на културни насаждения, 45% некултивирани, използвани като пасища, включително горски земи и 10% угар. Само около 5% от площта е напоявана. Тази мозайка от различни приложения и управленски практики е била и е една от основните помощи за съществуващото биологично

разнообразие на района. Акамас има разнообразна и важна флора; около 750 растителни таксони (40% от флората на Кипър) са записани в района. Сред тях 40 са ендемични. Значението му за фауната на птиците е довело до предложението да бъде защитена територия. Това всъщност е една от най-важните области в Кипър за мигриращите птици. Общият брой регистрирани в района видове птици достига 172 броя. Земната фауна включва 3 вида прилепи и 25 други вида бозайници, влечуги и земноводни. Районът обхваща 11 населени места, с общо население около 2000 души. Всички села са в състояние на социоекономически и инфраструктурен упадък. Те са изправени пред сериозни проблеми на оцеляването и се нуждаят от осигуряване на подходящи възможности за развитие като други райони на Кипър с цел подобряване на перспективите за заетост в района, подмладяване на демографската структура и увеличаване на относително ниския доход на жителите. Прилага се пакет от стимули за насърчаване на участието на селата в инвестиционни възможности чрез капиталови субсидии, заеми и др., за развитие на екотуризма. Пример за това е Амаракос хан в село Акурдалия. Схеми за подобряване на селските площи, водоснабдяване, местни пътища, наследствени сгради и осигуряване на съоръжения за екотуризъм в горските територии, в съответствие с цялостен план се прилагат в село Инея. За насърчаване на развитието на малки и средни предприятия (МСП) в горските села, е възроден занаятчийски магазин за плетене на кошници от естествени треви в село Инея, собственост на Общността.

Капиталови субсидии и техническа помощ за подобряване на оборудването, производствените методи и маркетинговите умения са инициативите за поддържането на уникалната Билкова градина в село Пано Акурдалия. Непрекъснато се разширяват и подобряват съоръженията за отдих, като се изграждат и прокарват природни пътеки, места за пикник, къмпинги и др. Такава е напр. природната пътека в гората на Акамас. От горските служби се грижат за поддържане на дървесни паметници и запазване на традиционните горски структури, като например реставрация на кошари за овце и стари горски сгради, стари мостове и др. Такъв е Паметникът на дърветата в Пиргос тис ригенас, в гората на Акамас. Дейностите са насочени и към възстановяване на традиционни културни сгради, стари селски църкви и манастири, параклиси и др., като църквата в село Катикас. От 2014 г. са създадени посетителски центрове и центрове за изследване на околната среда, напр. в с. Криту Терра, както и на много други места по селата...

Устойчивото управление и ефективното използване на природните ресурси на Кипър са жизненоважна необходимост за опазване и възстановяване на природната среда и биологичното разнообразие, за смекчаване на изменението на климата и поддържане на социално-икономическия растеж. Кипър продължава да финансира операции във всичките шест селски райони по различни програми. Необходимостта от увеличаване на енергийната ефективност постепенно се постига чрез възприемане на иновативни технологии и използване на възобновяеми енергийни източници енергия (напр. слънчева енергия) във фермите и предприятията, в хранително-вкусовата промишленост и др. Това допринася за постигане на целите на стратегията "ЕС 2020", за намаляване на емисиите на парникови газове. Задачите за развитие са с особен акцент върху Приоритет 4 (възстановяване, запазване и подобряване на екосистемите, свързани със земеделието и горското стопанство), Приоритет 6 (социално включване, намаляване на бедността и икономическо развитие в селските райони като), както и по Приоритет 2 (подобряване на жизнеспособността на земеделските стопанства и конкурентоспособността на всички видове селско стопанство и насърчаване иновативни технологии). В тази връзка, около 730 земеделски стопанства се възползват от подкрепа за подобряване на икономическото им представяне, като се реструктурират и модернизират. Очакванията са общо 11 700 хектара (41,4%) от напояваната земя да преминат към по-ефективни напоителни системи. Отпуснатите помощи за стартиране на бизнеса обхващат 300 млади

фермери и 2 800 места за обучение, като се акцентира върху насърчаване на иновациите, трансфер на знания, сътрудничество, по-устойчиви селскостопански практики и стабилна селска бизнес-среда. ПРСР изпълнява и европейското партньорство за иновации, като се предлагат иновативни решения за секторите на фермерското и горското стопанство. Местното развитие покрива 11,5% от селското население. Целта е да се подобри конкурентоспособността на първичните производители чрез подпомагане на нови участия на земеделски стопани или групи от земеделски производители в схеми за качество и чрез насърчаване производството на качествени продукти от групи производители на вътрешния пазар. Освен това 200 животновъдни стопанства получават подкрепа за подобряване на хуманното отношение към животните в овцевъдството и козевъдството. Общо 10 млн. евро (публични и частни средства) се инвестират в производството на възобновяема енергия (предимно от слънчеви панели). Инвестициите в животновъдството са с цел намаляване на емисиите на парникови газове и амоняк. Кипърската винена индустрия получава субсидия от 16 млн. евро и безвъзмездна помощ в размер на 6,3 млн. евро. Подкрепата е част от националния инвестиционен план, одобрен от правителството на страната през 2015 година. През 2016 г. и през 2017 г. по тази схема са изплатени 1,2 млн. евро на 12 компании, производителки на вино. В периода 2016 - 2018 година в Кипър са засадени 40 000 дръвчета, създаващи най-голямата плантация от плода рожков.

Липсата на квалифицирана работна сила е пречка за растежа на земеделските стопанства. Само 2,6% от общия брой стопанства мениджърите са на възраст под 35 години и само 5,7% са обучавани в развитие на селското стопанство. Земеделските производители са с доходи от 64,8% от доходите на заетите лица в други сектори на икономиката (за 2017 г.). Особено внимание се отделя на обучението на млади фермери. В процес на реализация са общо 40 проекта за сътрудничество, главно чрез създаване на оперативни групи и пилотни проекти за разработване на иновативни продукти, практики и технологии в рамките на европейското партньорство за иновации или сътрудничество в проекти за развитие на вериги за къси доставки и местни пазари. Около 1,9% от стопанствата са подпомогнати за реструктуриране и модернизиране, за да се подобри икономическото им развитие и производителност.

Изпълнението на Националната Програма за развитие до 2020 предполага ефективно опазване, разширяване и развитие на селските райони на острова, както и за цялостното социално-икономическото развитие на страната.

References:

1. Doklad za Evropeyskata Komisiya za razvitie na selskite rayoni v ES , 2017 г.
2. Plan za upravlenie na opazvaneto na poluostrrov Akama v Kipur, tom 1, 1995. Programa za tehnicheska pomoshit v Sredizemnomoriето, Svetovna banka, METAP, PROON, TSINK, GEOMER-Franciya, IPS - Kipur, 10-14 str.
3. Γιανάκης, Ε. Και Ευστράτογλου, Σ. (2011), "Εισαγωγή-Παραγωγή Προσέγγιση στην Εκτίμηση των Επιπτώσεων της ΚΓΠ των Συστημάτων Εντατικής Αγροτικής Ανάπτυξης: Σχετικά με την Ελλάδα", Αγροτική Οικονομία Review, Vol. 12, σελ. 81-90.
4. Koch, NE and Rasmussen, JN, 2000. Rural Development and Forestry - the COST Action E3. C: The Role of Forests and Forestry in Rural Development - Consequences for Forest Policy. Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, Vienna Communication Unit, 113 p.
5. Koch, NE and Rasmussen, JN 1998. Forestry in the context of rural development - final report of COST Action E3. Danish Institute of Forests and Landscape, Ministry of Environment and Energy
6. National Forest Program of Cyprus and National Forest Policy Statement, 2009 Ministry of Agriculture, Natural Resources and Environment. Department of Forestry, Nicosia, 6-10 m, 32-33 p.
7. Whiteman, A., 2016. Fostering rural development through forest policy - Experience from developing countries. C: The Role of Forests and Forestry in Rural Development - Implications

- for Forest Policy Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, Liaison Office Vienna, 50 pp.
8. Yiannakis and Davies, 2012; MacDonald and Jolliffe, 2003). The role of rural tourism in rural development: the case of Cyprus 41
 9. Lane and Reichel et al. Ways and approaches for defining rural areas in Europe. 2000. 143-152.
 10. Brandth, B. and Haugen, M. (2011), "Diversifying the Farm in Tourism - Consequences for Social Identity?", *Journal of Rural Studies*, vol. 27, pp. 35-44.
 11. Chhabra, D., Sills, E. and Cabbage, F. (2003), "The Importance of Rural Economics Festivals: Assessment of the Economic Impact of Scottish Games in North Carolina," *Journal of Travel Research*, Vol. 41, pp. 421-427.
 12. Ciobanu, C., Mattas, K. and Psaltopoulos, D. (2004), *Structural Changes in Less developed Areas: Input and Output Framework, Regional Surveys*, Vol. 38, pp. 603-614.
 13. Czamanski, S. and Malizia, E. (1969), "Applicability and Limitations in Using National Input-Output Tables for Regional Studies," *Reports in Regional Sciences*, vol. 23, pp. 65-77.
 14. Copus, A. and Noguera, J. (2010), "Typology of Intermediate and Predominant Rural NUTS 3 Regions", EDORA (European Rural Development Opportunities), Applied Research Project 2013/1/2, European Union.
 15. Dwyer, L., Forsyth, P. and Spurr, R. (2004), "Assessment of Economic Effects of Tourism: New and Old Approaches", *Tourism Management*, vol. 25, pp. 307-317.
 16. ESPON (2003), *Relations between urban and rural areas in Europe, Second Interim Report*. European Commission (2000), *Quality rural tourism. Integrated Quality Management (IQM) of Rural Tourism Destinations*, Tourist Unit, Brussels.
 17. European Commission (2007), *Rural Development in the European Union: Statistical and Economic Information Report 2007*, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, European Union Commission, Brussels
 18. European Commission (2011), *Rural Development in the European Union, Statistical and Economic Report 2011*, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, European Commission, Brussels.
 19. Eurostat (2008), *Eurostat delivery guide, use and entry / exit tables*, Eurostat, Luxembourg.
 20. Eurostat (2011), *Urban and Rural Typology*, European Commission, Brussels.
 21. Gannon, A. (1994), "Rural Tourism as a Factor in a Rural Community for Economic Development Economies in Transition," *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 2, pp. 51-60.
 22. Hall, D., Roberts, L. and Mitchell, M. (2003), *New Directions in Rural Tourism*, Ashgate, Aldershot.
 23. Hill, B. (2005), *The New Economy of Rural Regions: Change, Dynamics and Government Policy*, Institute of Economics, Westminster.
 24. Hoggart, K., Buller, H. and Chernov, R. (1995), *Rural Europe: Identification and Climate*, Arnold, London.
 25. Jensen, R., Mandeville, T. and Karunaratne, N. (1979), *Regional Economic Planning*, Croom Helm, London.
 26. www.euroinfo.co.me; Европейски информационен център. Посетен на 04.05.2018 г.
 27. www.isspm.org. Институт за стратегически изследвания и прогнози. Посетен на 10.07.2018 г.